

Institucioni i Avokatit të Popullit
Institucija Ombudsmana
Ombudsperson Institution

***Task Force* kao Nacionalni mehanizam za prevenciju od torture**

prema Opcionalnom Protokolu Konvencije protiv torture i surovih, neljudskih i ponižavajućih tretmana i kazni (OPCAT)

**IZVEŠTAJ SA MONITORISANJA KOREKTIVNOG CENTRA U DUBRAVI,
KOREKTIVNOG CENTRA U LIPLJANE (ŽENE I MALOLETNICI) I
PRITVORNOG CENTRA U LIPLJANE**

Lista skraćenica	2
1. UVOD	3
2. METODOLOGIJA	4
3. PRAVNI OSNOV	5
3.1. Ustav Republike Kosovo.....	5
3.2. Zakon o Ombudsmanu	5
3.3. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija	5
3.4. Zakonodavstvo i međunarodni standardi	6
3.4.1. Konvencija UN protiv torture i surovog, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana ili kazni	6
3.4.2. Opcioni Protokol protiv torture i surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i tretmana (OPCAT)	6
3.4.3. Evropska Konvencija o zaštiti osnovnih prava i sloboda.....	7
3.4.4. Evropska Konvencija o sprečavanju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih tretmana i kazni (KST)	7
3.4.5. Neki od međunarodnih standarda o ljudskim pravima.....	8
4. ODLUKE EVROPSKOG SUDA O LJUDSKIM PRAVIMA	10

Lista skraćenica

IO	Institucija Ombudsmana
KCRPT	Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture
OZLJPS	Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda
OPCAT	Opcioni protokol OUN protiv torture i drugih oblika zlostavljanja, neljudskog, ponižavajućeg tretmana i kazne
KSK	Korektivna služba Kosova
EKZLJP	Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava
SMR	Standardna minimalna pravila za tretiranje zatvorenika
ZIKS	Zakon o izvršenju krivičnih sankcija
KCD	Korektivni centar u Dubravi
KCLJ	Korektivni centar u Lipljane (za žene i maloletnike)
PCLJ	Pritvorni centar u Lipljane
UNCAT	Konvencija protiv torture i drugih oblika zlostavljanja, neljudskog, ponižavajućeg tretmana i kazne
KST	Komitet za sprečavanje torture
NSM	Nacionalni sprečavajući mehanizam
KSM	Komitet Saveta ministara

1. UVOD

Dodatni Protokol Međunarodne Konvencije za Sprečavanje Torture (OPCAT), između ostalog predviđa stvaranje Nacionalnog Mehanizma za sprečavanje torture (NMST- NSM) preko kojeg se cilja ostvarivanje redovnih poseta u svim sredinama javnih institucija gde je ograničena sloboda pojedinca. Na osnovu ovih međunarodnih instrumenata, institucije kao zatvori, centri za pritvor, policijske stranice, psihijatrijske bolnice i dr., biće predmet stalne inspekcije, u cilju stalnog poštovanja i poboljšanja standarda tretmana pojedinaca u hovim sredinama.

Institucija Ombudsmana, kao nezavisna institucija i imajući potpune zakonske nadležnosti za inspekciju i pristup institucijama gde se drže pritvorena lica, u saradnji i sa civilnim društvom, formirala je jednu zajedničku grupu (*Task Force*), koja će u nekoj formi izvršiti obaveze koje proizlaze iz OPCAT-a, kao i lobiraće na stvaranju Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture (NMST) na Kosovu.

10. maja 2011, Institucija Ombudsmana (IO) potpisala je sporazum o saradnji sa Kosovskim centrom za rehabilitaciju preživelih od torture (KCRPT) i Odborom za zaštitu ljudskih prava i sloboda (OZLJPS). *Task Force*, deluje u rotaciji i, od januara pa do juna 2013 godine, red je na IO za unapređivanje procesa. IO rukovodi *Task Force*, odvija aktivnosti, preduzima radnje i lobuje u pravcu stvaranja jedne nacionalne strukture za sprečavanje torture (NSM).

2. METODOLOGIJA

Program monitorisanja *Task Force* sadrži procenu mesta pritvora koje treba posetiti, na osnovu raspoloživih informacija. Rukovodeći mandat *Task Force* obavezuje IO, KCRPT i OZLJPS da prezentiraju planove i listu mesta koja su u planu da se posećuju, na osnovu procene potencijalne opasnosti za kršenje prava zadržanih lica.

Monitorisanje pritvornih mesta na Kosovu regulisano je domaćim zakonodavstvom i nacionalnim, regionalnim i međunarodnim standardima.

Na realizaciji zakonskih obaveza, *Task Force* je realizovala monitorisanje Korektivnog centra u Dubravi, Korektivnog centra u Lipljane i Pritvornog centra u Lipljane. Ovo monitorisanje je odvijano u skladu sa Opcionim Protokolom protiv torture (OPCAT), standarda Evropske Konvencije protiv torture i Minimalnih Pravila standarda Ujedinjenih Nacija za tretiranje zadržanih lica, kao i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (ZIKS).

Monitorisanje je odvijano od 12 (dvanajest) predstavnika (6 iz IO, 3 iz KCRPTi 3 iz OZLJPS), što je obuhvatilo kombinaciju stručnih sposobnosti, posebno u oblasti prava i javnog zdravlja i poštujući polni balans.

Imajući u vidu da je monitorisanje mesta zadržavanja težak i osetljiv zadatak, *Task Force*, na početku je imao zajednički sastanak, ocenjujući informacije obezbeđene tokom ranijih poseta ili iz drugih izvora (medija, članova porodice, advokata i dr.) i utvrđujući i deleći zadatke za realizovanje monitorisanja.

Monitorisanje je počelo susretom sa direktorom KCD (Korektivni centar u Dubravi) i zatim i sa direktorom KCL (Korektivni centar u Lipljane) i PCL (Pritvornog centra u Lipljane), koji su upoznati sa sastavom *Task Force*, sa sadržajem i ciljem posete, metodama rada, kao i cilju upotrebe prikupljenih informacija. Zatim, realizovane su posete u prostorijama gde su smeštena zadržana lica, kao i prostorije u kojima rade i borave službenici zatvora.

Tokom posete ocenjeni su uslovi u sobama, problematični aspekti ovih uslova i razlozi (kao na pr. Pretrpanost, hrana, voda, grejanje, zdravstvena usluga), incidenti nasilja, smrtni slučajevi, štrajk ili drugi emergentni slučajevi, upotreba disciplinskih mera, traćili su informacije u vezi sa zadržanim licima sa posebnim potrebama (žene, maloletnici, bolesni, lica sa ograničenim sposobnostima ili mentalni bolesnici), o odnosima između zatvorenika, s jedne strane, kao i intervjuisana su zadržana lica.

Članovi *Task Force*, tokom procesa monitorisanja saradivali su sa direktorima, rukovodiocima i osobljem zatvora, kao i poštovali su pravila i pravilnike bezbednosti. Ovom prilikom želimo da izrazimo našu zahvalnost za pokazanu saradnju.

3. PRAVNI OSNOV

3.1. *Ustav Republike Kosovo*¹

Poglavlje II Osnovna prava i slobode

“ Osnovna prava i slobode su nepodeljiva, neotuđiva i osnova su pravnog sistema Republike Kosovo.” (član 21)

“ Niko se ne podvrgava torturi, kazni ili okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana.” (član 27)

1. “ Ombudsman nadzire i zaštićuje prava i slobode pojedinaca od nezakonitih ili neredovnih radnji ili neradnji javnih vlasti.

2. Ombudsman je nezavisan u vršenju zadatka i ne prima smernice i intervencije od strane drugih organa, institucija ili vlasti, koja vrše vlast u Republici Kosovo.

3. Svaki organ, institucija ili drugi autoritet, koji vrši legitimnu vlast u Republici Kosovo, obavezan je da odgovori na zahteve Ombudsmana da njemu/njoj dostavi sva tražena dokumenta i informacije u skladu sa zakonom.” (član 132)

3.2. *Zakon o Ombudsmanu*²

7.“ Zvaničnici institucije Ombudsmana u svako vreme bez najave mogu ući i inspektirati svako mesto gde su lica lišena slobode kao i u drugim institucijama sa ograničenom slobodom kretanja i mogu prisustvovati na sastanke ili sednice saslušanja gde su obuhvaćena takva lica. Zvaničnici institucije Ombudsmana mogu da obave i susrete sa takvim licima bez prisustva zvaničnika odgovarajuće institucije. Svaka vrsta korespondencije ovih lica sa Institucijom Ombudsmana se ne ometa ili kontroliše.”

8.“ Ombudsman ili njegovi zastupnici mogu ući u službene prostorije svih organa javnih autoriteta, drugih organa i organizacija koje obavljaju javna ovlašćenja u njihovu korist.” (član 16)

1.“ Svi organi državne vlasti dužni su da pomognu Ombudsmanu u sprovođenju istrage, kao i pruže adekvatnu pomoć prema njegovom zahtevu..”

2.“ Odbijanje saradnje sa Ombudsmanom, od strane civilnog službenika, funkcionera ili javnog autoriteta čini razlog da Ombudsman zatraži od nadležnog organa pokretnje upravnog postupka obuhvatajući i preduzimanje disciplinskih mera do udaljavanja sa posla ili civilne službe..” (član 23)

3.3. *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*³

“ Izvršenje krivičnih sankcija ima za cilj resocijalizaciju i reintegraciju kažnjenika u društvo i njegovu pripremljenost za odgovoran život i ponašanje.”[.....] (član 4)

¹ Službeni list Republike Kosovo.

² Službeni list Republike Kosovo, Zakon br. 03/L-195.

³ Zakon br.03/L-191.

1. “ Krivične sankcije izvršavaju se na način koji obezbeđuje ljudski tretman i poštovanje dostojanstva svakog pojedinca. Kažnjeno lice ne podleže torturi ili neljudskom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni.”(član 5)
2. “ Tokom smeštaja kažnjelog lica u korektivnoj instituciji ili u posebnoj jedinici korektivne institucije, treba da se uzme u obzir njegovo doba, vrste i težina kazne, činjenica dali je ranije bio osuđen, njegovo fiziko i mentalno zdravlje, zahtev za poseban tretman, lokacija boravka njegove porodice, vjegova bezbednost, kao i razlozi u vezi sa obrazovanjem ili radom, koja mogu biti od značaja za njegovu društvenu reintegraciju. [...]
3. Osuđena lica muškog i ženskog pola smeštaju se odvojeno.[...]
4. Punoletna lica ne smeštaju se u korektivnoj instituciji ili u jednom delu korektivne institucije sa maloletnicima.
5. Kažnjena lica ne smeštaju se u istom delu institucije sa pritvorenim licima.
6. Ministarstvo pravde donosi uredbu u vezi sa smeštajem kažnjenih lica specifičnog uzrasta, zdravstvenih kategorijerij ili kategorija koje ugrožavaju bezbednost.” (član 33)

1. “ Kažnjeno lice ima pravo na smeštaj koji odgovara savremenim higijenskim uslovima i domaćim klimatskim okolnostima.”
2. Prostorije u kojima živi i radi kažnjeno lice treba da imaju dovoljno prostora, tako da svako kažnjeno lice ima najmanje osam (8) kubnih metara prostora i kada je moguće četiri (4) kvadratnih metara za kažnjenike u zajedničkim ćelijama i devet (9) kvadrata za kažnjenike u samicama i dovoljne količine prirodnog i veštačkog svetla za rad i čitanje, grejanje i ventilaciju.” [...] (član 36)

3.4. Zakonodavstvo i međunarodni standardi

3.4.1. Konvencija UN protiv torture i surovog, neljudskog ili ponižavajućeg tretmana ili kazni

- “1. Svaka država članica preduzima efektivne zakonodavne, administrativne , sudske ili druge mere da bi sprečila postuake torture u bilo kojoj teritoriji pod njenom jurisdikcijom.
- “2. Nijedna vanredna okolnost, bilo koje vrste, bilo to ratno stanje ili pretnja atom, unutrašnja politika nestabilnost ili drugo vanredno stanje, ne može služiti kao izgovor za torturu.”
- “3. Naredba data od strane nekog pretpostavljenog ili javnog autoriteta ne može služiti kao izgovor za torturu.” (član 2)

3.4.2. Opcioni Protokol protiv torture i surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni i tretmana (OPCAT)

- “ Cilj ovog protokola je da postavi sistem redovnih poseta mestima gde se nalaze lica lišena slobode od strane međunarodnih i domaćih nezavisnih organa, za sprečavanje torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka” (član 1).
 - “1. Zemlje članice su obavezne da garantuju funkcionalnu nezavisnost nacionalnih mehanizama sprečavanja, kao i nezavisnost njihovog osoblja.
 2. Zemlje članice su obavezne da preduzmu neophodne mere da stručno osoblje nacionalnih mehanizama ima potrebne sposobnosti i stručna znanja.
- Obavezne su da obezbede balans između polova, kao i adekvatno predstavljanje etničkih grupa i manjina u zemlji.

3. Države članice obavezuju se da stave na raspolaganje neophodna sredstva za funkcionisanje nacionalnih sprečavajućih mehanizama.

4. Prilikom stvaranja sprečavajućih nacionalnih mehanizama, države članice su obavezne da uzmu u obzir načela koja se tiču statusa i funkcionisanja nacionalnih institucija za unapređivanje i zaštitu ljudskih prava “(član 18)

“Nacionalni sprečavajući mehanizmi treba obavezno da imaju sledeća ovlašćenja:

- (a) Da redovno kontrolišu tretiranje lica lišenih slobode u institucijama pritvora, kao što je definisano u članu 4, sa ciljem da se, ukoliko zatreba, poveća njihova zaštita od torture, kazne i surovog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja.
- (b) Da daju preporuke nadležnim organima sa ciljem poboljšanja tretmana i pozicije lica lišenih slobode i da se spreči tortura i surovi, neljudski ili ponižavajući postupci i kazne, imajući u vidu relevantne norme Ujedinjenih Nacija.
- (c) Da daju predloge i mišljenja u vezi sa zakonima na snazi ili predloženim zakonima” (član 19).

“ Da bi nacionalni mehanizmi vršili svoja ovlašćenja, države članice ovog protokola obavezuju se da obezbede:

- (a) Pristup svim podacima o broju lica lišenih slobode u institucijama pritvora, definisano u članu 4, kao i broju institucija i njihovu lokaciju;
- (b) Pristup svim podacima o tretmanu ovih lica i uslovima njihovog pritvora;
- (c) Pristup svim institucijama pritvora, instalacija i njihovim objektima.
- (d) Mogućnost da vode privatne razgovore sa licima lišenih slobode, bez prisustva svedoka, lično ili sa prevodičom ako je potrebno, ili sa bilo kojim licem, za koga nacionalni sprečavajući mehanizam shatra da može pružiti značajne informacije;
- (e) Slobodu da biroju mesta koja žele da posećuju i sa kojima žele razgovarati;
- (f) Pravo da imaju kontakte sa Pod Komitetom za sprečavanje, da dostave podatke i da se sastaju sa njim.” (član 20)

“Državne institucije države članice su obavezne da razmotre preporuke nacionalnog mehanizma za sprečavanje i da vode dialog u vezi sa mogućim merama implementacije”. (član 22)

3.4.3. Evropsak Konvencija o zaštiti osnovnih prava i sloboda

“Niko ne može biti podvrgnut postupku ili kazni torturom i neljudskom ili ponižavajućem tretmanu”. (član 3)

3.4.4. Evropska Konvencija o sprečavanju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih tretmana i kazni (KST)

“Stvara se jedan Evropski Komitet za sprečavanje torture i neljudskih ili ponižavajućih kazni ili tretmana(u daljem tekstu *Komitet*). Posetama, Komitet razmatra tretman lica lišenih slobode, ciljajući, u slučaju da je potrebno, jačanje njihove zaštite protiv torture i neljudskih ili ponižavajućih kazni ili tretmana.” (član 1)

3.4.5. Neki od međunarodnih standarda o ljudskim pravima

NSM kada poseti jedan zatvor razmatra mnoga pitanja, naravno posvećujući posebnu pažnju svakom navodu o vršenju torture. Međutim, svi aspekti uslova držanja u zatvoru su veoma značajni za mandat NSM. U nastavku dajemo detaljnije međunarodne standarde koji se tiču materijalnih uslova u ćeliji, higijene, hrane i vode, zdravstvenih usluga i adekvatnom režimu aktivnosti, discipline, kazne i žalbi.

a) Materijalni uslovi u sobama i samicama

Komitet za sprečavanje torture pruža koristan pregled prihvatljivih standarda u samicama i naglašava da samice u kojima su smešteni pritvoreni treba da pružaju dovoljno prostora za život, dobro prirodno osvetljavanje, ventilaciju, adekvatno veštačko osvetljavanje i grejanje. Sanitarna rešenja treba da omoguće pritvorenima da vrše fiziološke potrebe u čistim i komotnim uslovima, toalet bi trebalo da se postavi u sobi za izolaciju (po mogućnosti u odvojenom sanitarnom čvoru), ili treba da postoje mogućnosti da pritvorenima koji treba da koriste toalet, da im se omogući pristup bez guranja, u svako doba danju i noću. Poželjno je da u sobama za izolaciju imaju pristup u pijaću vodu, dok pritvorenici treba da imaju odgovarajući pristup kupatilima. Soba za izolaciju treba da bude snabdevena na odgovarajući način (krevet, sto, stolica, mesto za stavljanje stvari), sve prostorije i preda da budu u dobro stanje, dok pritvorenici treba da održavaju akomodiranje u odgovarajućem čistom stanju.⁴

Veličina prostorija i broj smeštenih pritvorenika su ozbiljan problem jer preopterećenost zatvora "sa fizičkog aspekta može biti nehuman i ponižavajući".⁵

Preopterećenost u jednom zatvoru ili njegovom posebnom delu može biti takva da u samom sebi bude neljudska ili ponižavajuća sa fizičkog aspekta.⁶

Nema jasnih uputstava oko pitanja veličine soba za izolaciju, iako je Komitet saveta ministara (KSM) utvrdio neka uputstva preko svojih izveštaja.

b) Higijena

Zadržana lica treba da imaju mogućnost da se tuširaju najmanje dva puta nedeljno, ako je moguće i jednom dnevno.⁷ Uprava zatvora treba da obezbedi artikle za toalet, kao i sredstva za čišćenje, da se omogući pritvorenim licima da čiste sobe/sobe za izolaciju.⁸

Komitet takođe ćeli da skrene pažnju u vezi sa problemima higijene i zdravlja žena lišenih slobode, higijenske potrebe koji su posebne i razlikuju se mnogo od onih muškaraca.⁹

c) Hrana i voda

Zadržanim licima treba da se obezbede tri broka dnevno raspodeleni u razumne vremenske intervale.¹⁰

⁴ Komitet za sprečavanje torture, Izveštaj za Andoru, CPT/Inf(2000)11

⁵ Deo iz 2-og Opšteg izveštaja [CPT/Inf (92) 3]

⁶ Deo iz 2-og Opšteg izveštaja [CPT/Inf(92)3]

⁷ Evropsak pravila o zatvorima, paragraf 19.4

⁸ Isto, 19.6

⁹ Deo iz 10-og Opšteg izveštaja [CPT/inf(2000)13]

d) Zdravstvene usluge- zdravstvena zaštita

Uprava institucije treba da “ zaštititi zdravlje svih zatvorenika u svom zatvoru“.¹¹ Prema Standardnim minimalnim pravilima UN, paragraf 22, svaka kažnjeno – popravna institucija ili pritvorni centar treba da ima na raspolaganju najmanje jednog kvalifikovanog lekara. Osim toga, pritvorenicima treba da imaju pristup kod psihijatra ili stomatologa. Prema KSM, adekvatne zdravstvene usluge mogu imati “ pozitivan uticaj na ukupan kvalitet života u okviru objekata u kojima im se pružaju usluge”.

Što se tiče žena lišenih slobode, treba poštovati načelo jednakosti tretmana, lečeći se od lekara i medicinskog osoblja sa istim zdravstvenim nivoom školovanja u pitanjima specifičnog zdravlja za žene, uključujući ovde i ginekologiju.¹²

e) Odgovarajući režim i aktivnosti

Jedan zadovoljavajući program aktivnosti (rad, vaspitanje, sport i dr.) je od glavne važnosti za blagostanje zatvorenih. To je istina za sve institucije, kako kažnjene zatvorenike, tako i za one koji čekaju na suđenje. Međutim, zadržani ne mogu da se ostave da pate nedeljama, a mesecima, zatvoreni u ćeliji, bez obzira kako dobri mogu biti uslovi materijalni uslovi u ćeliji.¹³

Uprava institucije takođe treba da obezbedi dovoljne rekreativne aktivnosti, uključujući sport, igre, kulturne i druge rekreativne aktivnosti.

Iako, namerni nedostatak aktivnosti je štetan za svakog zatvorenika, ono je posebno tako za maloletnike, koji imaju posebnu potrebu za fizičku aktivnost i intelektualnu stimulaciju. Maloletnicima u pritvoru treba da se ponudi potpuni program obrazovanja, sporta, stručnog treninga, rekreacije i drugih namernih aktivnosti. Fizičko vaspitanje treba da čini jedan značajan deo tog programa.¹⁴

Zatvorenicima treba dozvoliti da imaju kontakte sa spoljnim svetom, odnosno da imaju mogućnost da komuniciraju sa njihovim porodicama i prijateljima. Evropska pravila o zatvorima, paragraf 24.4, utvrđuju da zatvorenicima, “ treba dozvoliti održavanje i razvijanje porodičnih odnosa na normalan namin, što je više moguće”. Zatvorenicima trebalo bi dozvoliti da budu informisani o javnim poslovima čitajući novine i druge publikacije, slušajući radio i gledajući televiziju.

f) Disciplinske mere

Prema Standardnim minimalnim pravilima UN-a, paragraf 27, “disciplina i red treba da se drže odlučno, ali bez preteranih ograničenja, osim onih potrebnih za sigurno čuvanje i dobro uređen život u zajednici.”

Institucije treba da imaju postavljene disciplinske procedure koje pritvorenicima i zatvorenicima omogućavaju pravo da budu informisani o navodnim prekršajima, da se brane i žale u višoj instanci protiv svih izrečenih sankcija. Standardna minimalna pravila UN-a, paragraf 31 i Evropska pravila o zatvorima, paragraf 60.3, zabranjuju

¹⁰ Evropska pravila o sudovima, parag.22.4

¹¹ Isto, parag.39

¹² Deo iz 10-og Opšteg izveštaja [CPT/Inf (2000) 13]

¹³ Deo iz 2-og Opšteg izveštaja [CPT/Inf(92) 3]

¹⁴ Deo iz 9-og Opšteg izveštaja [CPT/Inf (99)12]

kolektivne i telesne kazne, kaznu prestoja u mračnoj ćeliji, kao i sve druge oblike nehumane i ponižavajuće kazne.

KST u svojim izveštajima naglašava velini značaj koje poklanja obusi osoblja za sprovođenje zakona (izraz “*osoblje za sprovođenje zakona*” obuhvata radnike policije i zatvora). Argumentuje se da nema bolje garancije protiv zlostavljanja jedne osobe lišene slobode nego jedan radnik obučen kako treba.

4. ODLUKE EVROPSKOG SUDA O LJUDSKIM PRAVIMA

Evropski sud o ljudskim pravima (ESLJP) doneo je nekoliko odluka o materijalnim uslovima u korektivnim institucijama i pritvornim centrima. ESLJP, tako i KSM konstatovali su da izlaganje lošim materijalnim uslovima može predstavljati neljudski i ponižavajući postupak, odnosno kršenje člana 3 EKLJP.

Na primer, u slučaju *Peers protiv Grčke*, ESLJP je konstatova da “zatvaranje podnosioca kalbe u uskoj ćeliji, bez ventilacije i prozora, gde mu je trebalo da koristi toalet u prisustvu drugog zatvorenika i da bude prisutan kada je drugi zatvorenik koristio toalte, predstavljaju ponižavajući postupak.”¹⁵

¹⁵ Evropski sud o ljudskim pravima, *Peers protiv Grčke* br.28524/95, 19. april 2001.

Institucija Ombudsmana na Kosovu Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Radna grupa (*Task Force*) za Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture (NPM)

Izveštaj

sa

Monitorisanja Korektivnog centra u Dubravi, 26 aprila 2013. godine

Uvod

Institucija Ombudsmana, kao nezavisna institucija koja ima potpune zakonske nadležnosti da vrši inspekciju i imajući pristup u institucijama gde se drže privedena lica, u saradnji i sa civilnim društvom, formirala je zajedničku grupu (*Task Force*), koja u neku formu, vršiće obaveze koje proizilaze iz OPCAT, kao i vršenje lobiranja na stvaranju NMST na Kosovu.

10. maja 2011, Institucija Ombudsmana (IO) potpisala je sporazum o saradnji sa Kosovskim Centrom za rehabilitaciju preživelih od torture (KCRPT) i Odborom za zaštitu ljudskih prava i sloboda (OZLJPS). *Task Force*, deluje u rotaciji i od januara 2013 pa do juna 2013, red je na IO za unapređivanje procesa.

Dodatni protokol Međunarodne konvencije o sprečavanju torture (OPCAT), između ostalog predviđa stvaranje Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture (NMST) preko koga se cilja realizacija redovnih poseta u svim sredinama gde je ograničena sloboda pojedinca.

Ovim se podrazumeva da takve institucije, kao zatvori, centri za privođenje, policijske stanice, psihijatrijske bolnice i dr., biće objekat stalne inspekcije, u cilju stalnog poštovanja i poboljšanja standarda tretmana pojedinaca u ovim sredinama.

Dakle, kao što se može videti u sadržaju ovog međunarodnog akta, koji u budućnosti očekuje se da se ratifikuje i od naše zemlje, na taksativan način predviđa da zemlje članice stvore jednu nacionalnu strukturu za sprečavanje torture.

Na osnovu gore rečenog, rada IO koji se vrši u ovoj oblasti i obaveza koja će proizaći sporazumom o saradnji, neophodno je monitorisanje mesta gde se drže privedena lica.

Monitorisanje Zatvora u Dubravi realizovano je 26. aprila, od strane *Task Force*, i iz nalaza proizaći će preporuke koje će se proslediti Ministarstvu pravde, KKS i Zatvoru u Dubravi.

Ukupan broj učesnika *Task Force* u monitorisanju bio je 12, i to 6 predstavnika IO, 3 iz OZLJPS i 3 iz KCRMT. *Task Force* prvo je, 26. aprila 2013., održala sastanak, na kome je izvršena podela ekipa za monitorisanje i određivanje paviljona koji će se monitorisati. Podela i sastav ekipa bio je sledeći:

Ekipa A: Shqipe Ibraj-Mala, zamenica Ombudsmana – IO; Behxhet Sh. Shala, Izvršni Direktor – OZLJPS; Reshat Bajrami, lekar-monitor - KCRPT i Fitnete Mala, pravna savetnica-IO.

Ekipa B: Faton Morina, viši pravni savetnik – IO; Alban Muriqi, menadžer projekta (monitor) – KCRPT; Tringa Shehu, koordinator projekta – OZLJPS i Fatmire Rexhaj, pravna savetnica - IO.

Ekipa C: Arber Berisha, pravni savetnik – IO; Fatmire Haliti, menadžer projekta (monitor) – KCRPT; Valentina Demolli, istraživač na terenu – OZLJPS i Shemsedin Mustafa, pravni savetnik - IO.

Susret sa direktorom KC u Dubravi:

Task Force na početku se sastala sa direktorom Korektivnog centra u Dubravi (KCD), g. Rasimom Selmanijem, koga su informisali o cilju ove posete. Direktor Selmani je informisao Radnu grupu sa trenutnim stanjem u ovom korektivnom centru, naglašavajući da problemi u ovom centru su uglavnom tehničke prirode (renoviranje nekih paviljona, nedostatak prikladnih dušeka i posteljine i dr.) dok, što se tiče pitanja sigurnosti izjavio je da nema problema i stanje je ocenio stabilnim. Međutim, nemogućnost sistemiranja lica lišenih slobode prema prirodi dela i kazne, kao i centralizacija finansiranja, otežava im posao u ovom centru, nadajući se da nakon početka rada Zatvorea visoke sigurnosti u Gerdofcu, to će se otkloniti. Mnoge stvari će se stabilizovati u KCD. Ovu posetu *Task Force* direktor KCD je ocenio kao mnogo korisnu i pomoć za korektivnu instituciju kojom rukovodi, iz razloga što identifikovani problemi i preporuke *Task Force* utiće na poboljšanje uslova za lica lišenih slobode, njihov tretman, ali i na sam rad korektivnog osoblja. Direktor Selmani pokazao se spreman za saradnju, stvarajući sve uslove za nesmetano i sveukupno monitorisanje.

Poseta u paviljonu br.1:

Poseta Ekipe B u ovom paviljonu je počela sa jednim kratkim susretom sa nadzornikom paviljona, g. Rifat Kabashijem, koji je informisan sa ciljem posete i sa njegove strane obezbedene su sledeće opšte informacije:

Ukupno 106 lica lišena slobode, dok je kapacitet za 116.

U paviljonu smeštene su dve kutije za žalbe i dnevna štampa se nudi samo ako se plati. Kategorizacija u ovom paviljonu nije potrebna i nije u skladu sa prirodom dela i trajanjem kazni, dok se ne nudi angažovanje kažnjenih za rad.

Nakon završetka susreta sa g. Kabashijem, ekipa je nastavila posetu u prostorijama paviljona gde primećuje sledeće stanje:

- **Infrastruktura**

- Broj lica smeštenih po sobama ide do 6 i ima dokaza o zakrčenosti.

- **Higijena**

- Kupatila i toaleti su zajednički za svako krilo, ali čistoća nije na potrebnom nivou;
- Nedostatak tople vode.

- **Zdravstvo**

- Naglašeni nedostatak redovnih lekarskih poseta;
- Velika kašnjenja u pružanju lekarskih usluga;
- Nedostatak adekvatnog snabdevanja lekovima u određenim slučajevima;
- Nedostatak pružanja stomatoloških usluga.

- **Tretman**

- Žalbe za nasilno ponašanje od osoblja, bilo je tvrdnji za upotrebu sile i vređanje (pominju se imena dvoje oficira);
- Žalbe za privilegije i beneficije na osnovu nepotizma i lokalizma;
- Žalbe za duži prestoj u ovom paviljonu koji nema takvu namenu;
- Naglašene žalbe što se tiče tretmana i kontrole članova porodica tokom poseta, naročito žena.

- **Hrana**

- Velika nezadovoljstva za kvalitet hrane;
- Žalbe za način ponude hrane (neadekvatno vreme i mesto).

- **Informisanje**

- Nisu informisani o garantovanim pravima;
- Tretman žalbi upućenih od strane kažnjenih nema neku jasnu proceduru i ima kašnjenja prilikom njihovog razmatranja.

Poseta u paviljonu br. 2:

Poseta Ekipe C u ovom paviljonu počela je jednim kratkim susretom sa nadzornikom ovog paviljona g. Muhamet Aliu i rukovodiocem paviljona g Nuhi Etemaj, koji su upoznati sa ciljem posete i sa njihove strane obezbeđene su sledeće opšte informacije:

Ukupno su prisutna 169 lica dok je kapacitet za 170. U ovom paviljonu drže se pritvorena lica i dvoje sa visokom opasnošću.

Nakon završetka susreta sa rukovodiocima ovog paviljona, ekipa je nastavila posetu u prostorijama paviljona i uočila je sledeće stanje:

- **Infrastruktura**

- Neadekvatna ventilacija u ovom paviljonu zbog velikog broja lica u jednoj sobi (6 lica u jednoj sobi)
- Prirodno osvetljenje nedovoljno, dok što se tiče električnog sistema, sistem je neispravan i predstavlja opasnost za ta lica.
- **Higijena**
 - Kupaonica i toaleti su zajednički za svako krilo, ali njihova čistoća nije na potrebnom nivou;
 - Nedostatak tople vode;
 - Nedostaje adekvatan inventar za odeću-obuću.
- **Zdravstvo**
 - Kašnjenja u pružanju lekarskih usluga u slučajevima kada ima zahteva za tretman;
 - Neadekvatna terapija lekova i neadekvatno administriranje (tvrdnje o nepotizmu)
- **Tretman**
 - Korektan tretman od strane korektivnih službenika;
 - Ograničene fizičke aktivnosti zbog kategorije (prtvoreni);
 - Oduženje pritvora, 4 do 5 godina pritvora (ima jedan slučaj kada lice sa psihijatrijskim poremećajem drži se već 4 godina);
 - Posete i telefoni odobravaju se u skladu sa njihovim statusom.
- **Hrana**
 - Nekvalitetna hrana;
 - Način ponude, mesto i vreme neredovni (večera se nudi u 15:00).
- **Informisanje**
 - Nisu informisani o garantovanim pravima.
 - Tretiranje žalbi upućenih od kažnjenika nema jasnu proceduru i ima kašnjenja u njihovom razmatranju.

Poseta u paviljonu br. 3:

Poseta Ekipe C u ovom paviljonu počela je kratkim susretom sa visokim nadzornikom paviljona g. Ferat Feratijem, koji je obavešten o cilju posete i sa njegove strane date su sledeće opšte informacije:

Trenutno stanje 80 lica, dok kapacitet je 84. Momentalno u ovom paviljonu funkcionišu dva krila, dok su ostala krila u renoviranju i zatvorenici koji su bili u ovim prostorijama smešteni su u drugim paviljonima i drugim korektivnim centrima, zavisno od vrste kazne. Ovaj paviljon je namenjen zatvorenicima standardnog režima (za kazne od 1 do 30 godina).

Nakon završetka susreta sa rukovodiocima ovog paviljona, ekipa je nastavila posetu prostorijama paviljona i primećuje sledeće stanje:

▪ **Infrastruktura**

- Osvetljenje i ventilacija u sobama, sali i prostorijama paviljona bili su u redu;
- Broj smeštenih lica u okviru kapaciteta;
- Zidovi soba oštećeni i imaju veliku vlagu, kao posledica curenja sanitarnih čvorova.

▪ **Higijena**

- Kupatila u sobama zajedno sa toaletima van svakog standarda,
- Nema tople vode redovno (dva puta nedeljno) i kao posledica toga kažnjenici su primorani da improvizuju opasne metode za grejanje vode;
- Žalbi na kvalitet higijenskih proizvoda;
- Higijena soba i odeća je nemoguća zbog problema sa vlagom.

▪ **Zdravstvo**

- Naglašeni problemi jer ima lica koja su bila korisnici narkotičkih substanci i imaju specifične potrebe za tretman;
- Kašnjenja u pružanju usluga, i u slučajevima kada su lekarske usluge neophodne.

▪ **Tretman**

- U ovom paviljonu nije bilo žalbi što se tiče ponašanja osoblja;
- Odnosi među osuđenima na potrebnom nivou;
- Fizičke aktivnosti i treninzi su na potrebnom nivou;
- Naglašene žalbe što se tiče tretiranja i kontrole porodičnih poseta, posebno prema ženama.

▪ **Hrana**

- Velika nezadovoljstva na kvalitet hrane;
- Žalbe o načinu nuđenja hrane (neadekvatno mesto i vreme).

▪ **Informisanje**

- Nisu informisani o garantovanim pravima;
- Tretman žalbi upućenih od strane osuđenika nema jasnu proceduru i ima kašnjenja tokom njihovog razmatranja.

Poseta paviljonu br. 5:

Poseta Ekipe B, u ovom paviljonu počela je kratkim susretom sa nadzornikom paviljona g. Jeton Fetahaj, koji je obavešten o cilju posete i sa njegove strane obezbeđene su ove opšte informacije:

Ukupno 135 lica lišenih slobode dok je maksimalni kapacitet ovog paviljona 156. Lica držana u samici 5. Ukupno 6 oficira (za smenu) i jedan nadzornik, kao i 2 socijalna radnika. U paviljonu smeštene su dve kutije za žalbe i dnevna štampa koja se plaća. U paviljonu postoje registri za ulaz – izlaz i svako njihovo kretanje se evidentira.

Što se tiče prirode dela, one su različite, od jednog meseca do 35 godina. Kategorizacija u ovom paviljonu nije prikladna i radno angažovanje osuđenika se ne nudi. U paviljonu trenutno ima stranih državljana i prevođenje se ne pruža. Objekat je izgrađen pre više od 30 godina i poslednje renoviranje (saniranje) urađeno je pre 3 godine, ali ovo renoviranje nije potpuno urađeno. Nakon završetka susreta sa rukovodiocima ovog paviljona, ekipa je nastavila posetu u prostorijama paviljona, gde je uočeno sledeće stanje:

▪ **Infrastruktura**

- Osvetljenje i ventilacija po sobama, sali i prostorije paviljona bile su u redu;
- Broj lica smeštenih u okviru kapaciteta;
- Zidovi soba su oštećeni i ima velike vlage kao posledica curenja sanitarnih čvorova.

▪ **Higijena**

- Kupatila smeštena zajedno sa toaletima po sobama van svakog standarda;
- Nema tople vode redovno (dva puta nedeljno) i kao posledica toga osuđenici su primorani da improvizuju opasne metode za grejanje vode;
- Žalbe na kvalitet higijenskih proizvoda;
- Nemoguće je održavati higijenu soba i odeće zbog problema sa vlagom.

▪ **Zdravstvo**

- Naglašeni nedostatak redovnih lekarskih poseta;
- Veliko kašnjenje u pružanju lekarskih usluga;
- Bilo je slučajeva kada lica u samici nisu uopšte posećivani od strane lekara;
- Nedostatak adekvatnog snabdevanja lekovima u određenim slučajevima;
- Nedostatak pružanja stomatoloških usluga

▪ **Tretman**

- U ovom paviljonu nije bilo žalbi što se tiče ponašanja osoblja;
- Odnosi među osuđenicima na potrebnom nivou;
- Fizičke aktivnosti i treninzi na potrebnom nivou;
- Naglašene žalbe što se tiče tretmana i kontrole članova porodica tokom poseta, posebno žena.

▪ **Hrana**

- Veliko nezadovoljstvo kvalitetom hrane,
- Žalbe o načinu ponude hrane (neadekvatno vreme i mesto).

- **Informisanje**

- Nisu informisani o garantovanim pravima;
- Tretman žalbi upućenih od strane osuđenih nema jasnu proceduru i ima kašnjenja prilikom njihovog razmatranja.

Poseta u paviljonu br. 7:

Poseta Ekipe A u ovom paviljonu počela je susretom sa nadzornikom paviljona g. Ismetom Kovačevićem, zatim poseta prostorijama paviljona gde se uočava sledeće stanje:

U ovom paviljonu smešteno je 19 lica.

▪ **Infrastruktura**

- Stanje objekta je veoma loše. Curi plafon po sobama. Kupatila su oštećena, ne rade česme. Voda curi iz šolja. Zidovi su oštećeni.

▪ **Higijena**

- Nema postelina i obloge za jastuk već nekoliko meseci.
- Nemoguće je održavati higijenu soba i odeće zbog problema sa vlagom.

▪ **Zdravstvo**

- U sedmom paviljonu smešteni su hronični bolesnici u jednospratnim krevetima.

▪ **Tretman**

- U ovom paviljonu nije bilo žalbi što se tiče ponašanja osoblja;
- Odnosi među osuđenima na potrebnom nivou;
- Fizičke aktivnosti i treninzi na potrebnom nivou;
- Naglašene žalbe što se tiče tretmana i porodičnih kontrola tokom poseta, naročito prema ženama.

▪ **Hrana**

- Mnoga nezadovoljstva na kvalitet hrane,
- Ne poštuju se lekarske dijete.

- **Informisanje**

- Nisu informisani o garantovanim pravima;
- Tretman žalbi upućenih od strane osuđenih nema jasnu proceduru i ima kašnjenja prilikom njihovog razmatranja.

- **Intervjui**

- U ovom paviljonu realizovano je nekoliko intervjuja sa bolesnicima.

- Žalbe su bile različite: žalbe na rad lekara, o uslovnom oslobađanju, za transfere i o teškim uslovima za život u ovom paviljonu.

Poseta u Bolnici KC u Dubravi:

Poseta Ekipe A u Bolnici započela je sa jednim susretom sa dežurnim lekares: Dr. Fidan Berishom, glavnom tehničaru – Hamzë Fekaj, psihologom - Granit Shatri, koji su informisani o cilju posete i bili smo informisani o opštem stanju, takođe posetili smo i prostorije ovog paviljona i apoteku bolnice.

- Osoblje sačinjavaju 6 lekara, 28 tehničara, jedan psiholog koji je angažovan i za pritvorni centar u Peći. Tokom dana rade dva lekara i dva tehničara, laborant, farmaceutski tehničar, dok noću jedan lekar i dva tehničara.
- Korektivna služba je obuhvaćena u nacionalnoj strategiji za adresiranje TBC, HIV Aids i drugih zaraznih bolesti. Otkriveno je osam slučajeva sa TBC, izolovani su i pod terapijom od strane lekara specijaliste. Uzeti su sputumi i primećeno je da su bolesnici u poboljšanju.
- Pristup lekaru zatvora je brz, u toku dana ili sutradan, dok za usluge van bolnice, zavisi od prirode bolesti i mogućnosti absorbiranja od strane KCK- slučaj se najavljuje ranije i prema redosledu, sa izuzećem hitnih slučajeva.
- Fizički uslovi u bolnici u Dubravi su teški za rad. Objekat je znatno oštećen, u nekim prostorijama curi iz plafona (u sobi tehničara, prizemlje, u arhivi, na drugom spratu, u sobi glavnog tehničara), ima vlage, zidovi su oštećeni.
- Postoje pravila za emergentnu lekarsku evakuaciju – Pristup psihologu je najmanje jednom ili i više, po potrebi. Ali mnogo je teško jer angažovan je samo jedan psiholog, koji radi i u Pritvornom centru u Peći. Nema uputstva o upotrebi psiholoških testova.
- Magacin za lekove je adekvatan, lekovi se naručuju po potrebi, dva puta godišnje, za rezerve odgovoran je farmaceutski tehničar. Lekovi sa isteklim rokom se izdvajaju po strani i Ministarstvo za zdravstvo bavi se njihovim uništenjem.
- Tokom ove godine bilo je zatvorenika primljenih i sa mentalnom bolešću i za njih brine psihijatar. Za sada ovi zatvorenici tretiraju se samo lekovima i nema drugih aktivnosti za rehabilitaciju.

Samica – osuđeni na samicu pregleda se od strane lekara pre izolacije, ima redovne posete svakog dana i dodatne posete po potrebi. Nema neke evidencije da kod neke manjinske grupe je primenjeno više samica.

- Bolnica je organizovana u nekoliko specijalističkih službi: Služba male hirurgije, Ortopedije, Kardiologije, Pulmologije, Fizijatrije (koja je veoma dobro opremljena sa modernom opremom za vežbanje), Psihijatrija, Stomatologija i Farmacija.
- Poštuju se redovne procedure; lekar posećuje pacijenta bez prisustva čuvara. Zahtev za posetu vrši se preko medicinskih tehničara tokom posete paviljonu.

- Tokom izricanja disciplinskih mera, prethodno se traži mišljenje lekara o zdravstvenom stanju i manje više mera zavisi i od mišljenja lekara. Prevoz do najbližeg medicinskog centra van bolnice vrši se vozilom hitne pomoći.

- **Nalazi**

- Bolnica je znatno oštećena;
- Ambulanti curi plafon;
- Soba tehničara ima vlagu;
- Soba arhive ima vlagu;
- Plafon curi i u sobi medicinskog šefa (nismo videli bila je zatvorena);
- Jedan deo arhive je neiskorišćen zbog vlage, u sobi šefa lekarske ekipe curi plafon, i dnevna soba medicinskih sestara ima vlage;
- Čistoća nije dovoljna i teško je održati u takvim uslovima oštećenja objekta;
- Postelina bolesnika je nečista i nema periodične zamene i čišćenja postelina;
- Sobe su male za četiri kreveta i bolesnici se ne osećaju komotni u bolnici;
- Nedostaje redovna poseta specijalističkog osoblja;
- Nedostaje Adrenalina, veoma značajna za emergentne slučajeve anafilaksije, kao i za
- Antišok terapiju, koja je nekompletna, u kutiji anti šok terapije nije bilo adrenaline i antihistaminika, bilo je aminofiline i kortikosteroida;
- Nema stalnih treninga za stručnu edukaciju lekarskog osoblja;
- Stomatološka služba je van funkcije. Lekar stomatolog je dao ostavku s posla u ovoj bolnici.

Poseta kuhinji KC u Dubravi

Poseta kuhinji je realizovana od strane Ekipe A, koja je uočila sledeće stanje:

- Glavni kuvar nije bio na radnom mestu (izostajao je) i kuvar koji je bio prisutan ostavljao je utisak da nije bio dobro obavešten o stanju u kuhinji, ili se predstavljao kao takav;
- Glavna kuhinja bila je renovirana. Renovirane su ploče i plafon, nije se primećivala vlaga na plafonu. Ali, inventar uopšte nije zamenjen i renoviranje bez zamene sredstava za rad nije dovoljno i teškoće oko pripreme hrane ostaju skoro iste;
- Jedan deo tehnike ne radi, zastarela tehnika, osoblje nema sanitarne knjižice, većina su bez uniformi i nemaju mašinu za pranje posuđa, doneta je jedna iz Smrekovnice ali još nije stavljena u funkciju;
- Magacin za hranu je renoviran, hrana se čuva u frižideru, krompir i jabuke koje su bile u magacinu bile su upola trule i nisu bile sveže;

- Hrana koja se čuva u frižideru imala je oko 40-50 % masti. Iz izgleda primećivalo se da je staro meso. Nije bilo mesa iz butina, svo meso bilo je iz rebara i drugih masnih delova.
- Hrana je slabija nego ranije zbog poskupljenja hrane, a to je otišlo na štetu kvaliteta, raznovrsnosti i količine obroka po osuđeniku;
- Kuhinja u objektu uprave je improvizovana i servira do 200 obroka na dan. Iako je izvršeno renoviranje, i dalje mislimo da ne ispunjava potrebne uslove za jednu kuhinju koja uslužuje oko 200 obroka na dan.

Preporuke

➤ **Infrastruktura i higijena**

- Ima potrebe za renoviranje paviljona 3 i 5, ali potrebno je renoviranje i za paviljone 1, 7, kao i kompletiranje kuhinje sa opremom;
- Opšte renoviranje kupatila;
- Saniranje sanitarnih čvorova;
- Redovno snabdevanje toplom vodom,
- Sedmi paviljon da se renovira i da se obezbede bolji uslovi za smeštene bolesnike.
- Snabdevanje postelinama, kao i redovnu zamenu za pranje.

➤ **Zdravstvo**

- Adekvatno pružanje lekarskih usluga i podizanje kvaliteta ovih usluga;
- Pravo administriranje snabdevanja lekovima;
- Realizovanje redovnih lekarskih poseta za lica u samici;
- Funkcionaliziranje autoambulante.

Bolnica

Čistoća u bolnici da bude veća;

- Apoteka da se bolje sanbdeva lekovima;
- Urgentno da se kompletira Anti - šok-terapija;
- Da se stavi u funkciju aparat troponine;
- Da se uspostavi kontakt sa KBC, da se programiraju specijalističke posete u ovom centru i radiološki snimci-CT, RM i dr.;

- Lekari specialisti da dolaze u bolnici prema rasporedu onako kako se i plaćaju- četiri puta mesečno;
- Da se obezbedi papir za potvrđivanje sterilizacije;
- Što pre da se primi lekar stomatolog i da započne sa radom stomatološka služba;
- Da se što pre kontaktira sa Emergentnim centrom u Prištini kako bi se trenirala lekarska ekipa bolnice za emergentnu pomoć bolesnicima.

➤ **Tretman**

- Istraga slučajeva kada se sumnja da je bilo prekoračenja ovlašćenja od strane oficira;
- Da se poštuje kućni red tokom realizacije poseta od strane članova porodica,
- Da se omogući zatvorenicima radno angažovanje;
- Jednaki tretman zatvorenika što se tiče privilegija i beneficija;
- Kategorizacija i sistemovanje osuđenih da se izvrši prema zakonskim kriterijumima;
- Pružanje boljih socijalnih usluga.

➤ **Hrana**

- Da se poboljša kvalitet hrane;
- Raspodela hrane da se vrši po rasporedu;
- Da se funkcionalizuju sale za hranu po paviljonima.

Kuhinja

- U okviru renoviranja kuhinje da se obuhvati i oprema sa sredstvima za kuhinju, jer samo renoviranje objekta je pola posla;
- Da se radnici kuhinje što pre kontrolišu kod lekara i da se snabdevaju sanitarnim knjižicama;
- Da se obezbedi kvalitetnija hrana, količina masti da bude što bliže normi, meso da bude svežije, da ima više salata, voća i povrća;
- Da se odstrani lim koji odvaja kuhinju sa delom gde se služi hrana.

➤ **Informisanje**

- Da se poštuje pravo zatvorenika za informisanje na maternjem jeziku ili na jeziku koji razume;
- Da se obezbedi štampa (novine) za osuđena lica;

- Da se razmotre zahtevi i žalbe zatvorenika i u zakonskom roku da im se vrati pismeni odgovor.

Završni susret sa direktorom KC u Dubravi

Učesnici: Shqipe Ibraj - Mala, Faton Morina, (IO); Alban Muriqi, Fatmire Haliti, Reshat Bajrami (KCRPT); Behxhet Shala (OZLJPS); Rasim Selmani, direktor i Zyrafete Imeraj zam/direktora u KC u Dubravi.

U susretu sa direktorom i zam/direktora KCD, predstavnici *Task Force* prezentirali su glavne nalaze na osnovu oblasti, kao: tretman, infrastruktura i materijalni uslovi, zdravstvo i kuhinja – identifikovanih tokom posete i odgovarajućim monitorisanjem.

Članovi *Task Force* tražili su od menadžmenta KCD da za određene aspekte koji se nadovezuju, naročito sa infrastrukturom i uslovima stanovanja u ovoj instituciji, da se preuzmu konkretni postupci što je pre moguće.

Direktor i zam/direktora naglasili su njihovu procenu o radu *Task Force* i izrazili su spremnost da u okviru njihovih mogućnosti preuzmu postupke na poboljšanju uslova smještaja osuđenih, obuhvatajući i podizanje nivoa tretmana i nudi boljih usluga za osuđene. Oni su se izrazili da i oni dele slično uznemirenje kao sa ekipom za monitorisanje i čine napore da poboljšaju opšte stanje u KCD.

Institucija Ombudsmana na Kosovu
Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture
Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Radna grupa (*Task Force*) Nacionalnog mehanizma za sprečavanje torture (NPM)

Izveštaj

sa

Monitorisanja Korektivnog Centra (KC) i Pritvornog Centra (PCL), 31. maja 2013.

- Ekipa A: Shqipe Ibraj – Mala, prva zamenica Ombudsmana i
Behxhet Shala, izvršni direktor OZLJPS-a
- Ekipa B: Arbër Berisha, pravni savetnik u IO i
Vatra Abrashi, monitoring OZLJPS
- Ekipa C: Shemsedin Mustafa, pravni savetnik u IO i
Alban Muriqi, monitoring KCRPT
- Ekipa D: Reshat Bajrami, lekar – monitoring KCRPT i
Fitnete Mala, pravna savetnica u IO (ova ekipa je monitorisala i PCL)
- Ekipa E: Monitorisala je PCL

Susret sa direktorom KC u Lipljane:

Task Force na početku se sastala sa direktorom Korektivnog Centra u Lipljanu (KCL), g. Hestet Loku, koga su informisali o cilju ove posete. Direktor Loku je informisao Radnu grupu sa aktuelnim stanjem u ovom korektivnom centru, naglašavajući da problemi u ovom centru su uglavnom oni koji se vezuju sa prenaseljenošću zbog velikog broja osuđenih za prekršaje, zdravstvena pitanja, posebno snabdevanje lekovima, nedostatak zdravstvenog osoblja, kao što su psiholog, psihijatar, takođe i nedostatak socijalnih radnika. G. Loku pomenuo je i problem sa osobljem (korektivnim oficirima) tokom noćne smene. Međutim, nemogućnost sistemovanja u paviljonu O na osnovu prirode dela i uzrasta je evidentno. Takođe, drugi problem predstavlja i centralizacija finansiranja, koja im otežava rad u ovom centru.

Poseta paviljonu O (osuđene i pritvorene žene)

Poseta **Ekipe A**, u ovom paviljonu počela je kratkim susretom sa nadzornicom paviljona gđom. Remzije Luma, koja je obavještena o cilju posete i od njene strane obezbeđene su sledeće opšte informacije:

Ukupno 59 lišenih slobode, dok je kapacitet 60, od kojih 32 su osuđene, dok 27 pritvorene. Od njih dve su bile maloletne, jedna sa vaspitnom negom, dok jedna pritvorena. Što se tiče etničke strukture, 3 su bile iz romske zajednice, 1 aškali, kao i 2 državljanke Ukrajine, 1 iz Nemačke i 4 iz Albanije.

U paviljonu smeštene su dve kutije za žalbe i dnevna štampa se redovno raspodeljuje. Kategorizacija u ovom paviljonu ne postoji i nije u skladu sa prirodom dela i dužinom kazni, dok se osuđenicama nudi angažovanje u radu.

Nakon završetka susreta sa gnom. Luma, ekipa je nastavila posetu po prostorijama paviljona, gde uočava sledeće stanje:

▪ Infrastruktura

- Broj lica smeštenih u nekim sobama ide do 6 i prenaseljenost je evidentna. U nekim sobama je stanje neprihvatljivo (010, 011);
- U paviljonu, u jednoj od soba koja je adaptirana (iz dnevne sobe) za smeštaj nekoliko žena, uopšte nema toalet i one su primorane da koriste toalet oficira.
- Nema sobe za odvajanje za određene slučajeve kada se izriču disciplinske mere;
- Nisu odvojene maloletnice od osuđenih punoletnica;
- Instalacija električne mreže je veoma stara i predstavlja opasnost po osuđenicama;
- Ima naglašenog nedostatka inventara po sobama (stolice, stolovi, fijke za odeću);
- Osoblje nema potreban prostor za rad i nedostaje i elementarna oprema, kao što su sto. stolovi, kompjuter i fijke za sobu;

- Zbog nedostatka prostora, oficiri i nadzornik su primorani da budu u jednoj sobi.

- **Higijena**

- Kupatila su zajednička, dok su toaleti po sobama i otvoreni su, u većini toaleta curi voda;
- Po sobama i hodnicima ima vlage i održavanje čistoće je otežano.
- Sanabdevanje toplom vodom je zadovoljavajuće;
- Postelina se menja i pere svakih 15 dana, dok se odeća pere u veš mašini svake nedelje;
- Snabdevanje higijenskim sredstvima je na nivou, ali kvalitet je veoma slab.

- **Zdravstvo**

- Naglašeni nedostatak redovnih lekarskih poseta.

- **Tretman**

- Što se tiče tretmana nije bilo neke žalbe i bilo je reči pohvale za osoblje i rukovodioce KC.

- **Hrana**

- Nema žalbi što se tiče pripreme i nuđenja hrane,
- Osuđenice imaju pravo da se snabdevaju jednom mesečno paketom sa hranom do 5 kg, za stvari koje se ne nalaze u kantini.

- **Informisanje**

- Nisu dovoljno informisane sa garantovanim pravima;

Poseta u paviljonima A, B, C, škola (maloletnici):

Ekipe B na početku posetu su započeli u sredini škole, jer većina maloletnika, vaspitnom merom, u to vreme pratili su nastavu:

Školski raspored bio je od 8:00-11:50, školovanje pohađaju ukupno 17 maloletnika, od njih: 12 sa vaspitnom merom, 4 pritvorena i 1 osuđen.

Broj nastavnika koji pokrivaju sve razrede je 11 za različite predmete, što u poređenju sa 2012 godinom, stanje je mnogo bolje, jer bilo je samo 4 nastavnika za sve predmete.

U okviru srednje škole funkcioniše smer informatike, takođe u okviru škole organizuju se kulture aktivnosti, dramaturška i muzička grupa.

Biblioteka je dobro snabdevena sa 3400 primeraka i veoma dobro organizovana. Ova biblioteka snabdeva se od raznih donacija.

Ukupan broj maloletnika u svim paviljonima iznosio je 36, od njih 12 su osuđeni, 16 maloletnika sa vaspitnom merom i 8 pritvorenih. Jedan od njih srpske nacionalnosti oslobođen je tokom vremena monitorisanja.

U odnosu na prošlu godinu, znatno je opao broj delikata , 30-4 %, što je uticalo na opadanju broja maloletnika u ovom centru.

Nakon završetka posete u školskim ambijentima, ekipa je nastavila posetu u prostorijama paviljona gde uočava sledeće stanje:

▪ **Infrastruktura**

- Broj smeštenih lica po sobama je po 3, dok sobe su za 6 lica jer su 6 kreveta;
- Sobe su bile snabdevene fijokama, stolicama i stolovima, TV, osvetljenjem i dovoljnim prostorom;
- Osoblje nemaju dovoljno prostora za rad i nedostaje i elementarna prema, kao što su sto, stolovi, kompjuter i fijeke za kancelariju.

▪ **Higijena**

- Kupatila su zajednička, u većini toaleta plafon je buđav od curenja vode, dok čistoća nije na nivou;
- Snabdevanje toplom vodom je zadovoljavajuće i maloletnici se kupaju 3-4 puta nedeljno;
- Postelina se zamenjuje i pere svakih 15 dana, dok se odeća pere u mašinu za pranje veša svake nedelje.
- Snabdevanja higijenskim sredstvima je na nivou, međutim kvalitet je slab.

▪ **Zdravstvo**

- Naglašeni nedostatak redovnih lekarskih poseta.

▪ **Tretman**

- Nije bilo nijedne žalbe i bilo je dobrih reči za osoblje i rukovodioce KC.

▪ **Hrana**

- Nema žalbi što se tiče pripreme i serviranja hrane.
- Osuđenice imaju pravo da se jednom mesečno snabdevaju paketom sa hranom do 5 kg, sa stvarima kojih nema u kantini.

- **Informisanje**

- Nisu dovoljno informisani o garantovanim pravima.

- **Spoljne aktivnosti**

- Šetanja se realizuju 2-3 puta dnevno;
- Sportske aktivnosti: fudbal, košarka, fitnes i sportska sala u okviru škole.

Paviljon D

Poseta **Ekipe C**, u ovom paviljonu počela je jednim susretom upoznavanja sa nadzornikom paviljona g. Dobrivoje Miletićem i jednim korektivnim oficrom ovog paviljona, koji su obavešteni o cilju posete i sa njihove strane obezbeđene su sledeće informacije:

Ukupno prisutnih 54 lica, dok ukupan kapacitet iznosi 60. U ovom paviljonu drže se osuđena lica, sa prekršajnim kaznama (od 1 dana do šest meseci).

Nakon završetka susreta sa rukovodiocima ovog paviljona, ekipa je nastavila posetu prostorijama paviljona sveukupnim obzervacijom prostorija i intervjuisanjem osuđenika. Nalazi, zapažanja i konstatacije ekipe za monitorisanje sažeti su, kao u nastavku, prema glavnim oblastima/indikatorima procene poštovanja prava osuđenih lica:

- **Infrastruktura**

- Objekat je renoviran 2012 godine;
- Sobe imaju četiri kreveta, imaju TV (mogu ih doneti i osuđenici), sto sa fiksiranim stolicama. Nedostaje inventar (ormari) za odeću i lične stvari. Toaleti su smešteni unutar soba. Osvetljenje i ventilacija su dovoljne.
- Prostor po sobama je nedovoljan. (male sobe da bi se smestilo četiri lica);
- Osuđenici se žale da su previše zatvoreni po sobama (sobe se zaključavaju 4-5 puta dnevno)
- Kupatila su zajednička i u prihvatljivom higijenskom stanju. Toaleti unutar soba i na potrebnom higijenskom nivou;
- Sobe i drugi ambijenti se dobro održavaju;
- Osuđenici se žale zbog nedostatka peškira prilikom prijema u Instituciji;
- Nema posteline za sve;
- Osuđenici imaju prilaz kupatilu svaki dan, ali nema tople vode redovno.

- **Zdravstvo**

- Žalbe zbog slabih zdravstvenih usluga (kašnjenje i nedostatak tretmana, nedostatak medikamenata);
- Osoblje se žali za teškoće koje im stvara činjenica da unutar u paviljonu ima nekoliko bolesnika, kao i uživaoca droga i nema potrebnih usluga za njih;
- Unutar osoblja ima starijih članova sa teškim hroničnim i fizičkim bolestima.

▪ **Tretman**

- Osuđenici nemaju žalbe o zlostavljanju ili kršenju njihovih prava;
- Spoljni kontakt realizuje se preko poseta bliskih/prijatelja, prihvatanja poseta i komuniciranja telefonom. Oni se žale da im nisu dovoljne telefonske kartice samo jednom nedeljno – kada imaju familjarne posete;
- Ima mnogo žalbi na rad Komisije za uslovno oslobađanje. Mnogo zahteva/slučajeva čekaju već duže vreme za razmatranje , kao i kasni se sa odgovorima.

▪ **Međusobni odnosi**

- Osuđenici tvrde da imaju dobre odnose sa korektivnim osobljem, nadzornim osobljem, direktorom institucije, ali i međusobno;
- Nadzorno osoblje, kao i ono korektivno, žale se na nedostatak osoblja za noćni rad, dok dnevne rutine su mnogo intenzivne. U noćnoj smeni na pr. služi samo jedan član osoblja koji treba da se brine o 60 osuđenika.

▪ **Hrana**

- Nema žalbi o kvalitetu hrane i vremenu služenja;
- Oni se žale na način serviranja hrane po sobama, u uslovima uskog prostora i zbog higijenskih razloga;
- Žalbe za nedovoljan pristup kantini samo jednom nedeljno.

- **Informisanje**

- Osuđenici se žale da ne znaju njihova prava kao osuđena lica. Nema neki dopis ili informacija u njihovim sobama, dok ima po jedan dopis na vratima svake sobe o kućnom redu/dnevnoj rutini.

▪ **Spoljne aktivnosti**

- Šetanje se realizuju dva puta dnevno po 45 minuta;
- Sportske aktivnosti samo jednom nedeljno po 45 minuta. Ima zahteva za više sportskih aktivnosti.

Poseta bolnici u Lipljanu

Osooblje sačinjavaju 6 tehničara, 4 lekara, 1 lekar dermatolog- odgovorna za ambulantu - dr. Imrane Konjufca i jedna lekarka opšte prakse – dr. Hamnije Rexha.

Jedan lekar psihijatar - dr. Arif Jahiu, jednom nedeljno i po pozivu, jedan ginekolog dr. Hana Qafdarbasha sa radnim vremenom dva puta nedeljno.

U ovom korektivnom centru je i stomatološka ambulanta, stomatolog - dr. Luljeta Zaimi, radi tri puta nedeljno po 4 sata.

Ginekološka soba je dobro uređena ali stari aparat za ultrazvuk nije poravljen, dok jedan portabel aparat ne ispunjava potrebe.

Sada funkcioniše i stacionar koji služi za prijem operisanih lica ili lica sa zaraznim bolestima. Trenutno bila je jedna pacijentkinja sa hroničnom bolešću – A. R. sa Dg; Adenocarcinoma infiltrativa duodeni. Pacijentkinja je zadovoljna tretmanom. Stacionar ima dve sobe sa po tri kreveta, ali obe sobe imaju jedan ulaz. U slučaju da pacijent ima zaraznu bolest onda nema sigurnosti i za ostale, jer ne mogu da budu izolovani, imaju zajednički ulaz.

Cevovi kanalizacije nisu mnogo funkcionalni;

Danas je hrana bila kvalitetnija nego ranijih poseta;

Broj posećenih pacijenata za prva tri meseca bio je 318 poseta.

Od toga:

Poseta neuropsihijatru 21 slučajeva;

Poseta ginekologu 3 slučaja;

Poseta stomatologu 53 slučaja.

Protokoli

Protokol abuziranja narkotičnim substancama 2 slučaja

Protokol štrajka glađu nijedan slučaj

Protokol pokušaj samoubistva nijedan sluča

Protokol seksualnog abuziranja nijedan slučaj

Protokol samoranjivanja 1 slučaj

Protokol smrti nijedan slučaj

Protokol povreda 2 slučaja (opisane su kao povrede u sportu)

Opis jedne liste protokola o povredi

Broj	Datum	Ime i prezime	Datum rođenja	Mesto rođenja	Prebivalište	Opis slučaja			

Aparatura

Laboratorija sada ne radi jer nedostaje laborant. Laboratorijske analize mogu se vršiti samo van ove institucije.

U ginekološkoj ambulanti radi se sa jednim malim aparatom-aparat portabel. Nismo sreli ginekologa i ne znamo koliko ispunjava potrebe jedan takav aparat, dok stari ultrazvuk još uvek je nefunkcionalan.

Lekovi

Prema glavnoj sestri Nerxhivane Olluri, sada su dobro snabdeveni lekovima. Tokom našeg monitorisanja nismo uočili da fali neki lek.

Stomatološka ambulanta

U stomatološkoj ambulanti posao je mnogo otežan jer je stomatološka stolica u kvaru. U ovoj ambulanti može samo da se izvadi zub, dok drugi stomatološki rad je usko vezan za stomatološku stolisu, i bez ukonjenja kvara ne može se otpočeti rad.

Kuhinja

Šef kuhinje Zijadin Bërbatovci, obavestio je Ekipu da u kuhinji rade civilnih 6 kuvara (4 muškaraca i 2 žene) i 8 radnica, osuđenice.

Većina elemenata radi, sa izuzetkom mašine za pranje suđa, iako je tu, ona nikad ne radi;

Mostre hrane se ne čuvaju;

Nedostaju sanitarne knjižice;

Kuhinja ima salu za ručavanje, koja se veoma dobro održava. Ova sala se upotrebljava i za kulture aktivnosti, drame, koncerte i dr.

Nije bilo kvara mašinerije: Tokom našeg monitorisanja osećao se miris u kuhinji, ali manje nego ranije;

U ovom Korektivnom Centru, hleb pripremaju civilni radnici uz pomoć osuđenih lica;

U ovoj pekari radi jedna radnica sa platom i tri osuđenice, koje pomažu tokom rada njihovom rukovodiocu;

Trenutno, zbog defekta sa električnom energijom, pekara nije radila i hleb se kupuje u gradu;

Pekara tokom dana peče 150 hleba za Korektivni centar za maloletnike i žene i 250 hleba za pritvorni centar u Lipljane;

Ima mikser za pripremu testa, komoru za nadolazak hleba i furunu (šporet) za pečenje;

Sva oprema je funkcionalna;

I čistoća je na nivou;

Nismo našli neregularnosti.

Nalazi

1. Ne radi laboratorija;
2. Ne radi stomatolog sa celim kapacitetom, zbog kvara stomatološke stolice;
3. Nedostaju test trake za kontrolisanje sterilizatora;
4. Ne radi mašina za pranje suđa;
5. Miriše u kupatilu i kuhinji i oko nje zbog nefunkcionalne kanalizacije.

Preporuke za:

Bolnicu

- **Da se zaposli jedan laborant i da se ponovo stavi u rad laboratorija;**
- **Da se što pre reguliše stomatološka stolica;**
- **Da se kontroliše sterilizacija, jer ima veoma veliki značaj za pacijente**
- **Kuhinja**
- **Da se što pre reguliše mašina za pranje suđa;**
- **Da se reguliše kanalizacija u kuhinji;**
- **Da se što pre regulišu sanitarne knjižice.**

OPŠTE PREPORUKE

- Opšte renoviranje paviljona O, posebno kupatila i soba O10, O11, koje nisu nastanjive,
- Opremanje potrebnim inventarom;
- Stvaranje prostora za dovoljan rad osoblja – proširenje prostora i kompletiranje opremom, naročito sa kompjuterima;
- Stvaranje uslova za slobodne posete za osuđenice (obezbeđivanje jedne posebne sobe)
- Stvaranje izdvojenih prostorija za maloletnice, od osuđenica punoletnica;
- Stvaranje prostorija za držanje osuđenica sa disciplinskom merom;
- Blagovremeno obaveštenje o odluci Panela za uslovno oslobađanje;
- Bolja koordinacija rada između suda i socijalnog centra sa osobljem korektivne službe u Lipljane;
- Obezbeđivanje uslova za zdravstveno pokrivanje za 24 sata, kao i povećanje broja osoblja (psihologa, psihijatra i socijalni radnik sa punim radnim vremenom);
- Obezbeđenje dovoljnog broja korektivnog osoblja, posebno onog u noćnoj smeni;
- Funkcionalizacija kolektivne sale za hranu, u paviljonu D za osuđenike –sa prekršajnim kaznama.
- Da se obezbedi dovoljno postelina za osuđenike u Paviljonu D, kao i peškiri prilikom njihovog prijema u instituciji;
- Da se obezbedi dovoljno tople vode za prekršajne osuđenike;
- Da se nađe rešenje za smeštaj i adekvatan tretman za jedan znatan broj osuđenih za prekršaj-korisnika droga;
- Osuđenima za prekršaj da se pruži informacija o njihovim pravima kao osuđenih lica (postavljanje informacija na zidovima, vratima i dr.);
- Da se nudi više spoljnih aktivnosti (sport) za prekršajne osuđenike;
- Da se razmotre opšte politike o režimu smeštaja i tretmana za lica osuđena za prekršaj, na nivou Ministarstva i Korektivne službe;

PRITVORNI CENTAR U LIPLJANU

Monitorisanje je realizovano od strane Ekipe E:

Faton Morina, viši pravni savetnik u IO

Niman Hajdari, pravni savetnik u IO

Fatmire Haliti, monitoring KCRPT

Tringa Shehu, monitoring OZLJPS

Jerina Dampier, specijalni savetnik u IO

Ekipa D Reshat Bajrami, lekar/monitor u KCRPT
Fitnete Mala, pravna savetnica u IO

Task Force na početku se sastala sa direktorom KCL, g. Arif Beqaj, od koga su obavешteni da:

Kapacitet Institucije je: 170

Trenutno stanje: 174 (162 pritvorenih; i 12 osuđenih)

Strani državljani: 13 (mađžari, rumuni, turci, državljani Albanije)

Broj osoblja: 154 (od njih 131 su uniformisano osoblje i 21 su civilno osoblje)

Uopšte o instituciji

Ovaj pritvorni centar izgrađen je 2003 godine i namenjen je za pritvorene, međutim u njemu su smešteni i osuđenici. Svi osuđenici i 10 pritvorenih angažovani su u radu (kuhinja, čišćenje, vrt). Direktor nas je obavestio da centar ima u planu da tokom ove godine kupatila imaju solarno grejanje i ovo će poboljšati stanje.

U ovoj instituciji trenutno je smešten jedna pritvorena osoba kategorije velikog rizika.

Među zatvorenicima ima osuđenih na duži zatvor, kao 18 godina zatvora, 10 godina i dr.

Poseta je realizovana u krilima A, B, C i D: koja ekipa je, nakon završetka susreta sa direktorom i informisanja o cilju monitorisanja, nastavila sa posetom u prostorijama Centra, gde uočava sledeće stanje:

▪ **Infrastruktura**

Opšta infrastruktura je slaba, ima vlage skoro u svim sobama. Postavili su kofe u plafonu da bi zaustavili curenje vode na podu.

Ovaj centar ima kapacitet za 170 pritvorenih, dok prisutno je 174 pritvorenih. Zbog velikog broja pritvorenih i nedostatka slobodnih mesta, nekoliko pritvorenih morali su da se smeste sa dušecima na podu. Smeštaj pritvorenih na podu predstavlja ograničenje prava pritvorenih, kako onih smeštenih u dušecima, tako i onih smeštenih u krevetima jer im je ograničen prostor i većinu vremena treba da prestoje u njihovim krevetima.

Po sobama pritvorenih postavljeni su stolovi sa po dve statične stolice, dok u svakoj sobi bilo je 3 ili 4 pritvorenih. Zbog toga, za vreme obroka, neki od pritvorenih treba da sednu na zemlju da bi jeli obrok.

Ventilacija: ventilacija ne radi u nijednoj od soba, dok u nekim od toaleta po sobama bila je funkcionalna.

Postelina: postelina (pokrivači, ćebadi, jastuci) bila je u svim sobama. Iako, po pravilniku, postelina treba da se pere svake nedelje, ona se pere svakih 10 dana ili svake druge nedelje. Bilo je žalbi o pranju ćebadi, jedan od intervjuisanih pritvorenika izjavljuje da ima 14 meseci od kako je u pritvoru i nijednom nisu mu prali ćebad.

Nekoliko soba su van funkcije i to zbog malih tehničkih intervencija.

Sala za fitnes bila je zatvorena i bilo je žalbi u vezi nje.

▪ Higijena

Kupatila: Iako su krajem 2012 godine renovirana kupatila u paviljonu B, one su van funkcije, zbog bojlera koji su u defektu. Prema pravilniku predviđeno je da se kupaju svakih dva dana, kupanje se vrši retko – svakog 4 dana ili i ređe zbog nedostatka tople vode. Pritvoreni ovog paviljona šalju se na kupanje u paviljonu A ili u C i D, i kao posledica kupanja u drugim paviljonima, često ostaju neokupani jer nema dovoljno tople vode.

Bazirajući sa na intervjuisanje pritvorenih, oni se izjašnjavaju da im institucija ne raspodeluje higijenske proizvode (šampon, sapun, bicove i dr.). Njih obezbeđuju preko kantine, osim slučajeva kada nemaju finansijsku mogućnost, kojima obezbeđuje institucija. Direktor odgovara da nemaju higijenskih proizvoda da podele svima, osim onima koji podnosu zahtev.

▪ Zdravstvo

Pružanje zdravstvenih usluga – pritvoreni, u svim posećenim sobama, izrazili su žalbe na pružanje zdravstvenih i stomatoloških usluga.

Takođe, bilo je žalbi i što se tiče raspodele terapije, jedan od intervjuisanih kaže da mu je jednog dana ponuđena jedna tableta preko oficira krila, koji mu je doneo lično. Ili, uglavnom dobijaju paracetamol, bez obzira na jačinu bolova koje imaju.

Izjavljuju da ih je socijalni radnik kontaktirao samo kad su primljeni u instituciji i više ih nije posetio, sa izuzetkom nekog slučaja kada je sam tražio da se sastane sa socijalnim radnikom.

▪ Tretman

Nije bilo tvrdnji o zlostavljanju ili da su ih tukli. Međutim, bilo je žalbi na neke od članova osoblja, za koje tvrde da ponekad nemaju jednaki tretman za sve zatvorenike, na pr. skraćenje šetnje, ne slanje na kupanje po pravilu.

▪ **Hrana**

Bazirajući sa na intervjuisanje pritvorenih, oni se izražavaju da su zadovoljni kvalitetom hrane u poređenju sa prošlom godinom-hrana za ručak. Oni izražavaju nezadovoljstvo hranom koja im se servira za doručak i večeru, kao što su konzerve, goveđi narezak i paštete, koje donose otvorene zbog sigurnosnih razloga i nedostaje im datum proizvodnje i isteka roka, i takođe fali im i papirni pokrivač sa satavom proizvoda.

▪ **Informisanje**

Intervjuisani pritvorenci izjavili su da nisu upoznati sa njihovim pravima koja im pripadaju. U njihovim sobama, na vratima postavljena su im uputstva o kućnom redu i reagovanju u slučaju požara, ali ne i o pravima pritvorenih.

TV i novine: u svim sobama bilo je TV sa 4 programa, dok novine im se ne distribuiraju. Takođe, ne omogućava im se da obezbeđuju novine (svakodnevno), iako se plaćaju, nego samo prilikom poseta kada članovi porodice mogu da donose po 2 novine.

Biblioteci nedostaju knjige i većina knjiga su stare i oštećene.

Pritvor: Ima pritvorenih sa dugoročnim pritvorom, od 5 i više godina, 3 godine, 2 godine. Takođe, bilo je žalbi i na advokate, za nezainteresovanost pružanja usluga i izvršavanja zadatka, u pružanju adekvatne odbrane.

Ambulanta

Ekipe D, obavešteni su da je ambulanta renovirana, međutim, u stvari samo je izvršeno krečenje i ništa više.

Osoblje sačinjavaju 6 zdravstvenih radnika: jedan lekar – dr. Bedri Sadriu, specijalista porodične medicine – odgovoran za ekipu i medicinske tehničare;

Lekar psihijatar - dr.Arif Jahiu, radi jednom nedeljno;

Zdravstvena služba je na raspolaganju 24 sata – jedan tehničar drži dežurstvo, dok lekar radi sa skraćenim radnim vremenom i odgovara na pozive 24 sata;

U slučaju potrebe prevoz do najbliže bolnice vrši sa policijskim kolima, a u slučaju potrebe i kolima hitne pomoći.

Iz medicinske opreme imaju:

EKG, sterilizator, stetoskop, tensiometer, oftalmoskop, otoskop, hirurškisetin kirurgjik i jedan oksimetar za puls;

Tokom aprila meseca u ovoj ambulanti bilo je 177 lekarskih poseta;

Od njih, 61 posete bile su psihijatrijske;

Dok, 45 posetilaca tražili su pomoć stomatologa;

Psihologa su posetili u 25 slučajeva.

Apoteka drži se dobro, nisu pronađeni lekovi sa isteklim rokom. Međutim, bilo je nedostataka lekova. Nedostajali su lekovi: *Adrenalin, Paracetamoli, Metoprolo, Amoxil, Nitroglicerina, Heparin i mnogo drugih lekova.*

Set za anti-šok terapiju nije bio kompletiran, nedostajala je adrenalina.

Kuhinja

Osooblje kuhinje sačinjavali su, šef kuhinje, g. Avdush Krasniqi, četiri civilna službenika i šest radnika osuđenika.

U kuhinji funkcioniše sva aparatura, sa izuzetkom mašine za pranje suđa, koja ne radi godinama (u stvari nikada nije ni bilo adekvatne mašine za pranje suđa). Obezbeđena je topla voda preko bojlera od 1000 litara. Čistoća relativno dobra.

Hrana kalorična, isti menu, slično kao ranije, nije raznolika. Hleb se sada seče u malim delovima i ne ide na štetu.

Dana monitorisanja za ručak servirana je supa, goveđe meso, zelena salata i jedan sok. Radnici su bili čisti i imali su različitu uniformu, neko je imao gornji deo neko donji (znači nisu dobro uniformisani).

Mostre hrane čuvaju se.

Nijedan kuvar nije imao sanitarnu knjižicu.

Nalazi

1. U ambulanti uočavaju se tragovi vlage i oštećenja (plafon jedne sobe);
2. Nema dovoljno osoblja, jedan tehničar je napustio posao, dve sestre su na porodiljsko odsustvo;
3. Nedostajali su mnogi lekovi : analgetik, antiaritmik, antibiotik antikuagolant i dr.;
4. Sterilizator nije kontrolisan nijednom, nisu imali indikator za sterilizaciju;
5. Nije se držala knjiga za evidentiranje sterilizacije;
6. Nije bila kompletna kutija za anti šok terapiju, nije bilo adrenaline;

7. Ne radi EKG;
8. Ne radi otoskop;
9. Ne radi oftalmoskop;
10. Ne funkcionise dobro sterilizator;
11. U kuhinji oseća se neprijatan miris, zbog nefunkcionalne kanalizacije;
12. U kuhinji nedostaje sapun za pranje ruku;
13. Nedostaju sanitarne knjižice,
14. Nema mašine za pranje suđa.

Preporuke za:

Ambulantu

- **Da se urgentno obezbede lekovi koji nedostaju;**
- **Da se kompletira set za anti šok terapiju;**
- **Da se urgentno popravi aparat za EKG;**
- **Da se poprave oftalmoskop i otoskop;**
- **Da se kontroliše rad sterilizatora sa indikatorom za kontrolu.**

Kuhinju

- **Da se obezbedi jedna mašina za pranje suđa;**
- **Da se sredi kanalizacija u kuhinji;**
- **Radnici kuhinje da se obezbede sanitarnim knjižicama,**
- **Da se renovira ambulanta**

OPŠTE PREPORUKE

- **Da se renoviraju sobe koje su van funkcije;**
- **Da se otkloni vlaga u sobama i hodnicima;**
- **Da se regulišu sanitarni čvorovi;**
- **Da se obezbede dostojni uslovi za smeštaj i držanje (urgentno da se otkloni njihovo spavanje u dušecima na podu);**
- **Da se obezbede stolice za dnevni boravak za sve pritvorenike;**
- **Da se funkcionalizuje ventilacija u svim sobama;**

- **Da se stavi u funkciju kupatilo u paviljonu B;**
- **Da se obezbedi dovoljno tople vode za sve;**
- **Da se redovno pere postelina (jednom nedeljno prema pravilniku);**
- **Da se peru ćebadi;**
- **Da se pritvorenici snabdevaju higijenskim proizvodima;**
- **Konzervirana hrana da se otvara u prisustvu pritvorenih;**
- **Da im se obezbedi dnevna štampa redovno;**
- **Da se biblioteka snabdeva sa dovoljnim brojem knjiga;**
- **Da se otvori sala za fitnes;**